

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto hallituksen esityksestä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi.

Esityksen tavoitteena on selkeyttää ja yhtenäistää opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastorakennetta toiminnallisesti ja taloudellisesti tarkoituksenmukaisemmaksi kokonaisuudeksi siten, että virastoja on helpompi ohjata, ne ovat toiminnallisesti nykyistä selkeämpiä kokonaisuuksia ja niiden toiminta on yhteiskunnallisesti vaikuttavampaa.

Kuntaliitto esittää seuraavat huomiot virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi:

Kuntaliitto näkee tärkeänä, että uudistuksen laajempänä tavoitteena on edistää sivistyksen yhteiskunnallista merkitystä ja vahvistaa sivistyshallinnon toiminnan vaikuttavuutta, tuottavuutta ja palvelukykyä. On kannatettavaa, jos muutoksella turvataan sivistyshallinnon kyky edistää osaamista, kulttuuria, kasvua ja hyvinvointia Suomessa. Kuntaliitto esittää kuitenkin huolensa siitä, voidaanko tavoitteiden saavuttamisessa onnistua samalla, kun resursseja voimakkaasti vähennetään ja toimintoja keskitetään.

Opetushallitus

Kuntaliitto pitää hyvänä, että Opetushallituksen alaisuudessa toimivat nykyiset erillisyyksiköt voivat jatkaa toimintaansa myös uudistuksen jälkeen. Kotimaisten kielten keskuksen liittäminen Opetushallitukseen omana osastonaan on perusteltua.

Opetushallituksen rooli varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestämisen ohjaamisessa, tukemisessa ja kehittämisessä on keskeinen. Tämä rooli edellyttää virastolta tiivistä yhteydenpitoa ja vuoropuhelua opetuksen ja koulutuksen järjestäjiin. Kuntaliitto esittää tässä yhteydessä huolensa siitä, miten meneillään oleva resurssien vähentäminen vaikuttaa Opetushallituksen perustehtävien toteuttamiseen.

On tärkeää, että johtokunnassa on edustettuna eri koulutusta järjestävät sidosryhmät. Kuntaliitto on edustanut Opetushallituksen johtokunnassa kaikkia kuntataustaisia koulutuksen ja opetuksen järjestäjiä. Johtokunnan muuttuessa neuvottelukunta-tyyppiseksi, on keskeistä pitää se jatkossakin aktiivisena ja vuorovaikutteisena foorumina, jossa tietoa ja näkemyksiä voidaan vaihtaa eri toimijoiden kesken. Kuntaliitto toivoo, että johtokunnan rooli pysyy pitkälti nykyisen kaltaisena. Kuntaliitto pitää perusteltuna, että Opetushallituksen nimeä ei uudistuksen yhteydessä muuteta.

Kulttuurivirasto

Taiteen edistämiskeskus yhdistetään kansallisen audiovisuaalisen instituutin kanssa Kulttuurivirastoksi. Kuntaliitto ehdottaa, että viraston nimeen lisätään taide-etuliikkeeksi, niin että viraston nimi olisi Taide- ja kulttuurivirasto. Perusteluna muun muassa se, että kulttuurivirasto ja kulttuuriperintövirasto ovat niminä melko lähellä toisiaan. Toiseksi, että nykyisen Taiteen edistämiskeskuksen keskeisenä asiakaskuntana ja toiminnan lähtökohtana ovat kansallisen kulttuuripolitiikan ohella taitelijat ja taidepolitiikka.

Virastosta luodaan ehdotuksessa oma kirjanpitoyksikkö, mitä se ei ole aiemmin ollut. Kuntaliitto kannattaa muutosta.

Verrattuna nykyiseen Taiteen edistämiskeskusta (Taike) koskevaan lakiin, ollaan uuden viraston tehtäväkuva ja toimielinrakennetta muuttamassa nykyistä väljemmäksi. Kuntaliiton huolena on, miten viraston voimavarat jatkossa riittävät niihin tehtäviin, mitä Taiteen edistämiskeskus nyt virastona tekee toimialueenaan koko maa. Taiteen edistämiskeskuksella on tällä hetkellä alueellisia toimipisteitä ja asiantuntijapalveluita, joista ei enää säädettäisi laissa. Kuntaliitto pelkää, että viraston alueellinen läsnäolo vähenee nykyisestä, kun alueellisista toimipisteistä todennäköisesti luovutaan ja asiantuntijapalveluiden rakennetta muutetaan nykyisestä.

Taidetoimikuntasysteemiä muutetaan myös. Kuntaliitolla on myös sen kohdalla epäily, että taiteen ja kulttuurin apurahat ja avustukset jaetaan jatkossa pelkästään taiteenalakohtaisesti eikä määrärahojen kohdentamisessa tällöin huomioida alueellisen taide- ja kulttuuritoiminnan ja taiteellisen työn edistämisen tärkeyttä, joka ei nytkään ole alueellisesti ollut täysin tasapainossa. Virastolla on keskinen rooli kansallisen taide- ja kulttuuripolitiikan edistämässä toimialueenaan koko maa. Myös kuntien kulttuuritoimintalaissa todetaan, että ”Opetus- ja kulttuuriministeriö ja muut valtion viranomaiset luovat edellytyksiä kuntien kulttuuritoiminnalle. Opetus- ja kulttuuriministeriö on kulttuuriin ja taiteeseen liittyvissä asioissa toimivaltainen ministeriö. Kulttuurin ja taiteen edistämisen tehtäviä alueilla hoitavat Museovirasto ja Taiteen edistämiskeskus sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset niitä koskevan lainsäädännön mukaisesti” (laki kuntien kulttuuritoiminnasta, 4§).

Kuntaliitto on huolissaan, miten viraston toiminnassa huomioidaan kuntien taide- ja kulttuuritoiminnan erityispiirteet ja kehittämistarpeet sekä ymmärrys taiteen ja kulttuurin aluepoliittista vaikutuksista. Päätöksentekoa taiteen määrärahojen jakamisesta ollaan kokoamassa yhteen toimielimeen taide- ja kulttuurineuvostoksi (laki kulttuurivirastosta, 4§). Kuntaliitto näkee tässä vaarana, että päätöksenteko keskittyy liiksikin harvojen käsiin. Alueellista asiantuntemusta tai edustusta ei ole erikseen nimetty tarvittavaksi asiantuntemuksen osa-alueeksi viraston ja sen

neuvoston toiminnassa. Nyt esitetään, että jäsenten tulee edustaa viraston toimialan asiantuntemusta laaja-alaisesti eri näkökulmista. Tämä ei ole riittävän selkeä muotoilu turvamaan aluetason osaamista viraston toiminnassa ja päätöksenteossa. Kuntien kannalta Taiken nykyiset kunnille suunnatut asiantuntijapalvelut ovat merkittäväällä tavalla tukeneet erikokoisten kuntien toimintaa ja lisänneet alueellista verkostoitumista.

Laki lukemisesteisten kirjastopalveluista

Saavutettavuuskirjasto Celia ja varastokirjasto yhdistetään valtionarkiston kanssa samaan virastoon. Koska kyse on melko erilaisista toimijoista, jotka liittyvät samaan organisaatioon, on tärkeää säilyttää sekä varastokirjaston että Celian keskeiset palvelut ja yhteistyö erityisesti kuntien yleisten kirjastojen kanssa. Varastokirjastoon voivat kuntien kirjastot lähettää kokoelmastaan poistuvia aineistoja säilytykseen. Ja Celia taas on saavutettavuusasioihin erikoistunut asiantuntijakirjasto, joka tarjoaa lukemisesteisille maksuttomia palveluja. Näiden pariin asiakkaita ohjataan yleisten kirjaston kautta. Yhteistyö yleisten kirjastojen ja Celian välillä sekä varastokirjaston välillä on vakiintunutta. Nyt lausuttavana olevassa ehdotuksessa ei enää olisi mm. sidosryhmien edustajista muodostettua johtokuntaa. Esityksessä on kuitenkin pistekirjoituksen neuvottelukunta.

Kuntaliitto ehdottaa, että pistekirjoituksen neuvottelukuntaa koskevaan pykälään ja valtioneuvoston asetukseen lisätään myös kirjastoalan kanssa tehtävä yhteistyö ja kunnalliset kirjastot neuvottelukunnassa edustettuina vammaisjärjestöjen ohella.

Kansallisarkisto ja heraldinen lautakunta

Kuntaliitto kiinnittää huomiota Kansallisarkiston ja heraldisen lautakunnan rooliin kuntien vaakunoiden ja tunnusten arvioinnissa. Kuntalain 5 §:n mukaan kunnalla voi olla valtuuston hyväksymä kunnanvaakuna. Ennen vaakunan hyväksymistä kunnan on hankittava Kansallisarkiston lausunto. Mikäli heraldinen lautakunta lakkautetaan, tulisi osoittaa miltä taholta jatkossa pyydetään kuntalain 5 §:ssä tarkoitetut lausunnot.

Katajamäki-Myllymäki Irmeli
Suomen Kuntaliitto ry - Hyvinvointi- ja sivistysyksikkö